

pa kaj je tega bilo krivo? Nič drugega kot njegova korist; če ga za frodelj ne posekajo ali odrežejo, pride pa za paladič ali kole pri vinski trti prav, ker je večji del gladke in ravne rasti, pa tudi zelo trpežen. — Ranjki Tominec ni ne enega hrasta v svoj drevored zasadil, ker je dobro vedel, da le počasi raste.

Ker ravno o Tominčevem drevoredu pišem, ne morem si kaj, da ne bi omenil neznanega modrijana, kateri je vse drevje imenovanega drevoreda preteklo spomlad poleg Štorján tako obsekati dal, da se je bati, da ne bi v hudi zimi ali suši večidel vsahnilo, kajti samo nekoliko in prav malo vrhunca je drevescem pustil; — on misli morda, da je vsako drevo tako kakor topol, vrba ali beka za čist obsék pripravno; on gotovo ne vé, da drevo ima na vsakem perescu ali listu usta, pljuča in želodec, da more podnebne prvine na-se sapiti, potem jih po sebi razlivati; kajti dognana reč je, da vsaka rastlina dve tretjini svoje moči iz podnebja po listji in samo eno tretjino iz zemlje po koreninah srka; čem krepkejši in večji so vrhi in veje drevja, tem lože se korenike krepčajo, raztezajo in tako se deblo širi. Dosti je takih mojstro-skazov, kateri grma od grma ločiti ne vejo, pa vendar se vedejo, da umejo gozdnarstvo! (Dal. prih.)

Državopravne stvari.

O slovenskem programu.

Odgovor graški „Tagespošt-i.“

Ko se je slovenski, dné 25. septembra t. l. v Mariboru domenjeni program podal na pretres, bil je tudi namen, da se zasliši o njem javno mnenje. Ta namen se je dosegel. Skoraj vsi večji avstrijski časniki tostran, in nekteri tudi unstran Litve so izrekli o njem, vsak po svojem stojališči, svojo misel. Najbolj na drobno pa je o njem govorila dozdej graška „Tagespošta.“ Mi smo ji hvaležni zato, tem bolj, ker zares iz srca želimo, da bi se sporazumeli z našimi nemškimi zemljaki notranje Avstrije, ker smo do trdnega prepričani, da smo si v borbi za svobodoljubne naprave, za ktere se oboji tako živo poganjamo, drug drugemu lahko velika pomoč, pa tudi velika zavera, in da je to, kako se postavimo drug proti drugemu, za našo svobodo in naposled za državopravno avstrijsko uredbo od bitne pomembe. S tega stojališča obžalujemo, da „Tagespoštini“ pretresi, čeravno so objektivnost in nepristranost obetali, niso takošni, da bi porazumljenju pot pripravljali.

Dokler bodo Nemci o naših težnjah tako površno, pa vendar tako zaničljivo sodili, do tistihmal bo pač težava porazumeti se.

Vendar čemo iz ljubezni do porazumljenja svoj čut, kolikor mogoče, ukrotiti in mirne duše preiskati: ali je roka, ki je „Tagespoštino“ kritiko pisala, bila srečna in državniška; ali je pri tem praktično in brez protislovja ravnala?

Najpred „Tagesp.“ obžaluje, da smo podali program o naših narodnih željah, a ne tudi o naših težnjah za politiško svobodo. Kar se tega tiče, rečemo „Tagespošti“, da je nam Slovencem politiška svoboda tako ljuba in draga kakor Nemcem.

Al najprva in najsvetejša svoboda nam je naše narodno bitje, ne samo, ker je to naše življenje, ampak tudi, ker smo po več ko 17letni žalostni skušniji prepričali se, da brez narodne svobode tudi politiške ni, niti za nas Slovence, niti za vas Nemce, in da so vsi tisti možje, ki niso hoteli pripoznati naše narodne svobode, tudi politiški svobodi nezvesti postali. Mi omenjamo samo nemško-avstrijskih prvakov: Bacha, ki so ga z barikade v ministerstvo poklicali, in Schmer-

linga, kterege so imeli za eno z liberalizmom, ter ga klicali zgolj „ministra ustave.“ Mi se tudi bojimo, da niti vaši štajarski avtonomisti, dokler naše narodne svobode z vsem ne pripoznajo, prave avtonomije štajarski deželi ne ustanové.

Sicer pa mislimo, da se naš program poganja kakor za národno, tako tudi za politiško svobodo, samo s tem razločkom, da mi politiške svobode iščemo tam, kjer je res najti, to je — v avtonomii.

Kaj pomagajo najlepši, najhrumnejši programi o politiški svobodi — ki so po besedah nekega mogočnega moža tako po ceni, kakor lešniki — ako njihovo izvrševanje stoji pri tuji samovolji. A sploh ste politiška in národna svoboda nerazdružljivi in nju najvarnejše zavetje — je avtonomija.

Ako je tedaj vam Nemcem v resnici kaj do svobode, sprejmite naš program, zakaj on utrdi našo in vašo avtonomijo, pa si bomo potlej sami svobodo dajali, kakoršno si bomo hoteli.

„Tagesposta“ meni, da naša zahteva, naj se slovenskemu jeziku izkaže popolna pravica v cerkvi, uradu in šoli, je pravična, ter želi, da se izpolni. Z radostjo jemljemo to njeno izreko na znanje, ter samo želimo, da bi „Tagesp.“ stanovitna ostala!

Nasproti se ji naše misli, kako naj se uredi naš politiški organizem, zdé „zmedene“, pa obeta dokazati, da „konstitucija v ilirskem kraljestvu“ — kakor šegavo pravi — je „kaos.“

Mi od svoje strani pa upamo pokazati, da je „Tagesposta“ tisto zmédo, s katero se bori, našemu programu sama pridomislila, in da je „kaos“ v njem njeno lastno stvarjenje.

Ko bi se bila „Tagesp.“ potrudila, naš program dobro razumeti, ona bi bila brez težave našla, da zastop, kakoršnega mi svetujemo, nima ne ene stopnje več od tistega, ki so ga nam nedavno še v nebó kovane Schmerlingove postave ustvarile.

Mi namreč svetujemo, da bi se napravili ti-le samoupravni organizmi: 1. soseska; 2. občina; 3. županija vsaka s svojim zastopom in svojimi organi; potem 4. deželni zbor, 5. skupinski zbor in 6. državni svét.

Če vzame človek občinski red, kakor ga je na pr. sklenil leta 1864 česki deželni zbor, v roke, nahaja v njem 1. selo ali vas (Ortschaft), ki ima svoj organ, da gospodari z vaškim premoženjem; 2. občino (Gemeinde) in 3. okrajno občino (Bezirksgemeinde).

Tako je imela kranjska dežela od francozke navale pa vse do leta 1849 svoje soseske in občine (rihtarije in oberrihtarije — (Ober- und Untergemeinden); in še dandanašnji so na Kranjskem soseske, ki imajo zraven svojih „purgermajstrov“ še svoje župane, ki opravljajo domače soseskine reči.

Tako trdno je vkoreninjena v narodu našem soseskina samostojnost.

Po stalnih postavah (Grundgesetze), zdaj obstoječih, imamo nadalje 4. deželni zbor, 5. ožji državni svét in 6. širji državni svét.

Če se ta organizem primeri našemu programu, mora se človek zares čuditi, kako se je mogel naš zastop „Tagespošti“ tako čuden zdeti. Kje ti je tista silna množina „valjarčkov“?

Da „Tagesp.“ našo občino razvezuje v „Pfarr-“ in „Samtgemeinde“, in da pod skupščino, čeravno smo se pri nji izrečeno pozvali na ogrske in hrvaške županije, razumeva narodni zbor (Volksversammlung) namesto županijskega zastopa, tega mi nismo krivi. Tako tolmačenje gré na njen lastni račun!

Malo razločen od dosedanjih občinskih načrtov je sicer naš nasvét, naj bi se napravile županije (Kreis-

gemeinde) namesto okrajnih občin (Bezirksgemeinde), in naj bi v županijsko področje spadala vsa politiška in sodna uprava prve stopnje. To pa svetujemo zato, ker smo okrajnim občinam, kakor bi se imele osnovati po državnega sveta načrtu, protivni iz razlogov, iz katerih jih je bil odklonil kranjski zbor, in še iz nekterih družih, ter menimo, da te okrajne občine, naj se že osnujejo po sklepu českega zbora ali po Kaisersfeldovem načrtu, s svojim sedanjim področjem niso niti prava potreba, niti dokler bodo ces. kr. okrajni uradi poleg njih stali, avtonomii velika podpora.

Novôte v našem programu so samo: narodne kurije v deželnih zborih in pa narodni skupinski zbor. Al če se pomisli, da je razločni namen teh naprav ta, da obravnavajo reči, ki so samoedino narodne; da tedaj v skupne reči nikakor ne segajo, ampak da so njih opravila le izjemna, tako rekoč od slučaja do slučaja, ko pridejo čisto narodne zadeve na vrsto, na priliko, narodni zavodi, — potlej bi menili, da bi se te naprave nove stopnje v zastopu imenovati ne mogle. Temveč so one le naprava poleg družih, da zastopajo, ko bi se namerila potreba, zadevo, ki po sedanji avstrijski uredbi, če izsnamemo srbski in rumunski narodni zbor (Nationalkongress), doslej ni imela svojega zastopa.

Nam se je ta naprava zdela potrebna zato, ker se po sedanjem ravnanju tistih deželnih zborov, kjer so Slovenci v manjšini, posebno koroškega in štajarskega, ne moremo nadjati, da bi pri sedanji uredbi naša narodnost našla obzir, ki ji po pravici gré.

„Tagesp.“ je tedaj naš program popolnoma krivo razumela, ko trdi, da svetuje, naj bi deželni zbori o skupnih rečeh po kurijah glasovali; in njen strah pred kuriatkomitiami je vsaj za zdaj še odveč.

„Tagesp.“ imenuje 1. del našega programa, da slovenski narod zahteva, naj se povrnejo vojvodstvu kranjskemu njegove stare meje „hiperbolo“; ona meni, da se slovenski narod, posebno na Kranjskem, bori s telesnimi potrebami, pa da želi, da bi se mu najpred davčne meje z-ožile.

Ko bi mi prečudovalci bili sofistične umetnije, mi bi „Tagespošti“ gotovo ploskali, samo to je, da ni čisto nova ta metoda, pod slovenskim narodom razumevati samo priprosto ljudstvo, in vsled tega dokazovati, da slovenski narod nima družih želj, kakor, da se mu zmanjšajo davki. Toda, ko bi pa tako dokazovanje bilo pravo, mi se zavežemo dokazati, da na pr. od tistega silovitega hrepenenja nemškega naroda po politiški svobodi po Koroškem in Štajarskem ni ne sledú!

Je-li je pa državniku lepo in blagosrčno, posebno nam Kranjcem, ko se za svoje utrjene pravice borimo, oponašati siromaštvo, zlasti tako malo po nas samih zakrivljeno, to naj drugi razsojajo. Vendar smo „Tagespošti“ tudi za to očitanje hvaležni, kajti s tem se dokazuje, kako je naše ubožanje že do tega dospelo, da smo drugim v zasmeh, in kako od sile potreba je, da se nam že enkrat davki znižajo, za kar je naš deželni zbor prejšnjega ministerstva že večkrat ali brez uslišanja prosil.

„Tagesp.“ našemu razlogu, da bo tudi vlada zgodovinsko celoto kranjskega vojvodstva podpirala, da se napravi krepka pokrajina proti italijanstvu, pristavlja posmehljivo opombo, da bi bila tista francozka dežela, ki se je po schönbrunskem miru dné 14. oktobra 1809 pod imenom „ilirskih pokrajin“ vstvarila, še močnejša mejina. To moramo „Tagespošti“ tudi mi pritrditi. Če pa ona misli, da so historične pravice kranjskega vojvodstva enake spominom na schönbrunski mir in njegove naredbe, potlej nam je njeno ostroumje čudo!

„Tagesp.“ razklada na dalje, da ne česki niti polj-

ski Slovani, ampak deželni zbor goriški in poreški bota glasovala o tem, ali se napravi ilirsko kraljestvo (šaljiv sinonim „Tagespoštín“ za vojvodstvo kranjsko po stari pravici).

Le to je škoda, da „Tagesp.“ ni dokazala, kar trdi; zakaj drugač smo mi te misli in vere, da zemelnim pravicam kranjskega vojvodstva, ktere so bile med vladarjem in kranjskimi stanovni pravomočno dogovorjene, ter od leta 1522 pa vse do današnjega dné po postavnem potu nikdar spremenjene, temveč skoraj do najnovejšega časa brez podbijanja veljajoče, ne morejo moči vzeti niti administrativni ukazi, niti oktroirane postave, in da gré tudi razsojevanje tacih pravic samoedino kranjskemu deželnemu zboru in vladarju, pa nikomur družemu. Naj izvoli „Tagesp.“ samo opomniti se, ko se je leta 1861 za državnega ministra Schmerlinga Medjimurje in srbska vojvodina nazaj združila z ogrskim kraljestvom. Ali se je morda takrat kaj vprašal poprej deželni zbor hrvaški in vojvodinski?

„Tagesp.“ nahaja, da je največa slabost našega programa, da kar naravnost oktroiranja prosimo.

„Tagesp.“ je tudi tukaj programa pravi pomen malo narobe obrnila, zakaj drugač bi bila ona našla, da program najpred postavno pot priporoča, ter da če od cesarske polnovlastnosti še le tedaj pomoči prositi, ako bi oktroirane postave narodni uredbi neprestopljive zapreke stavile.

Ali gotovo bomo mi nad vse srečni, ako nam naši nemški zemeljaki dobrovoljno dovolijo ono, kar se nam za obvarovanje naše narodnosti neogibno potrebno zdi, in mi prosimo Boga za naše skupne svobode voljo, da bi večino deželnega zbora v Celovcu in Gradcu v tisto mer voditi hotel.

Če bo pa ta večina našim pravičnim željam tako trdo nasprotovala, ter jih tako trdovratno tajila, ko doslej, potlej bomo pač „Tagespošto“ lepo prosili, naj nam ona pové, ktero drugo pot bomo tedaj še imeli, zunaj te, da — čeravno bi politiško žalostno bilo — oktroiranja prosimo.

Po mnenji „Tagespoštinem“ ne razodeva nobena reč naše nezaupljivosti proti sklepanju tistih deželnih zborov, ki so raznonarodni, bolj nego naša želja, naj bi se po kurijah glasovalo.

Da je „Tagesp.“ pomen narodnih kurij napak razumela, to smo že omenili. Za čudo nam je pa, kako se ona naši nezaupljivosti čuditi more. Zaupanje je po naših mislih reč, ki hoče zaslužena biti. A znano je, kako se je ponašala večina deželnih zborov v Celovcu in Gradcu proti našima zastopnikoma Hermanu in Einšpielerju. To ponašanje je v nas pač vse kaj družega budilo, ko zaupanje.

Sicer pa zagotavljam, da se nikdar ne bomo obotavljali, zaupanju, ktero se nam izkaže, zaupljivo odgovoriti, ter da bodo narodne kurije celó odveč, kadar bode prepričanje, po „Tagespošti“ izrečeno: da so naše narodne zahteve pravične in da se morajo izpolniti, — vse zastopnike koroške in štajarske dežele prešinilo, in v djanji se vresničilo.

Čez merno se vidi „Tagespošti“ naše zahtevanje, naj se uradnikom, učiteljem itd. postavi termin, do kterega se slovenskega jezika naučiti morajo.

Ali smo mi Slovenci morda prvi, ki kaj tacega zahtevamo? Ali se ni vse to že pred nami na Hrvaškem in Ogrskem godilo in to pred tako malehnim časom, da naj „Tagespošte“ sram bode, da je to že pozabila.

Nejasna se ji vidi nadalje tirjatev, da ima v ilirskem kraljestvu in štajarskem vojvodstvu slovenski jezik za vsacega obligaten biti. — Čeravno naš program razločno veli, da naj se ta reč uravná tako, kakor je

sklenil deželni zbor česki zastran češčine, ona vendar praša, kdo je tisti vsak? ali morebiti tudi Lah, ki se pride poleti na spodnjo-štajarske kiselice (slatine) črstit. Nu, taka površnost je vendar malo od sile!

Ali kakor obledna se „Tagesp.“ po tej plati kaže, tako premetena je, kadar se nakani koga sumničiti.

V tem, da iščemo, naj se slovenskemu jeziku tudi v cerkvi pravica izkaže, to je, da naj se verske resnice slovenskim ljudem oznanujejo po slovenski — a vsi, ki nas Slovence poznajo, vedó, da nismo nikdar več zahtevali — vidi „Tagesp.“ že odpad od katoliške cerkve, odpravo celibata in Bog vedi, kaj še. Kaj misli „Tagesp.“ res, da bo s takimi bedarijami naše trezno in razumno duhovstvo motila?

Dolgo smo mislili, da se „Tagesp.“ s tem, da ilirsko kraljestvo premenjuje z vojvodstvom kranjskim po historičnem obsegu, le šali, nazadnje pa smo se prepričali, da ona niti ne vé, da se med kraljestvi avstrijskega cesarstva nahaja že zdaj tudi ilirsko kraljestvo, ampak da ona misli, da je to kraljestvo iz našel pisatelj slovenskega programa od 25. sept. 1865!! To ti je zgodovinar in državnik, ta „tagespoštin“ kritikar! Temu je res sila, drugim politično nezrelost očitati temu kritikarju, ki menda še ces. patenta od 26. februarja 1861 ni bral; drugač menda bi bil vsaj že v cesarskem naslovu zapazil: „Mi Franc Jožef I., kralj Lodomerije in Ilirije...“

Da kritikar ne vé, da je koroško vojvodstvo obstojni del ilirskega kraljestva, temu se potem ni čuditi, ko mu je celo kraljestvo neznano.

Vidivši tolike in tako trdne dokaze „tagespoštine“ učenosti in globokomiselnosti, ne bomo se več čudili, da tudi tega ne more razumeti, kako smo občino pod nadgled županije, in avtonomne organe sploh pod nadgled c. kr. namestništva djati mogli. Njej se vidi to, kakor tisti kozak, ki je leta 1848 ob enem klical: „živi car in republika!“

Mi smo se s „Tagespošto“ in njeno politiško učenostjo že toliko spoznali, da ji ne bomo nič več zamerjali niti se čudili njeni modrosti, ki si misli avtonomne organe brez vsega državnega nadgleda; le tega ne vemo, kako bo ona izhajala s tistimi gospodi poslanci, ki so počemši od leta 1861 v državnem svetu in po deželnih zborih o občinskih postavah sklepali, ter — po „Tagespoštini“ pameti — prav po kozaški občine pod nadgled okrajnih zastopov, in to oboje še pod nadgled okrajnih uradov in deželne vlade devali.

Kakor nas „Tagesp.“ denuncira in sumniči pred častito našo duhovščino, tako bi nas tudi rada razdvojila v dva tabora, v narodni in liberalni. Naj nič ne maramo — kliče ona — čeravno se narodna stranka razprè. Naj si vsi ljubimo svoj jezik; v politiškem oziru lahko misli vsak svoje in vleče, kamor hoče. O zlati nauk za politiko! Naj si ga obdrži „Tagesp.“ kar vsega sama za-se. Upamo, da modri Slovenci sirene Tagespošte ne bodo poslušali, ampak da si bodo priporočani liberalizem brez narodnosti mislili, kakor si Slovenci v pregovoru mislijo strah, namreč: v sredi votel, okoli kraja ga pa nič ni.

Končuje pa „Tagesp.“ s to mogočno obsodbo, da naš program še politiško le na pol izobraženim ni za rabo. A mi ji na to odvrčamo, naj se ona pečá s takimi rečmi, ki jih razume; naš program naj pa pri miru pusti, ker ga, kakor je dokazano, niti razumela ni.

Konečno naj še to povemo, da se je nad našim programom tudi koroški časnik „Alpenblätter“ znosil. Ali ž njim se ne bomo menili, predno se ne naučí spodobno govoriti in ponašati se, ker je vsa podoba, da se

je va-nj res dosti neotesanosti in prevzetnosti ali še veliko premalo izobraženja vjedlo.*)

Národno-gospodarske stvari.

Popotnikove opazke.

(Dalje.)

„Man hütthe sich vor Taschendieben!“ (varujte se zmikavtov) — ta prijazni napis potnika brž na kolo-dvoru razveseli, da se lahko z mirnim srcem in žepom v kak „hotel ganis“ podá. Hvala berolinčanom za ta odkritosrčni napis! Le želeti bi bilo, da bi tako primerni napisi bili tudi v „hotelih tonelih“ in kakor koli se vsi ti kraji imenujejo, kamor potnika človeške potrebe tirajo. Ker sem že o napisih govoriti začel, naj še o teh več omenim; saj se tujec prisedši v tuje mesto na té najprej ozira, da vé kam in kako.

Je li Berolin nemško mesto? To vprašanje se bo pač vsakemu prazno zdelo. Slovensko? kdo bi o tem sanjal! Francosko? Nemogoče! saj se ni nikjer toliko psovalo francostvo z besedo in pismom kakor v Berolinu. Berolin je prvo in glavno mesto nemških „junkero“ in onega „vaterlanda“, ki ga je tam rodil oče Arndt. Da, Berolin je nemški v superlativu; al, kedar človek prebira razne napise „hotel du nord“, „hotel royal“ itd., temuč tudi „X. Y. cordonnier“, „X. Y. tailleur“ itd., vendar ne vé, pri čim da je. Je li to že taka nova nemščina? — Napise takošne sem gledal in gledal, ker nekteri so me zavolj pisarije zanimali, poleg pa si mislim: vi Nemci ste pač take opice francoske, kakor smo mi Slovenci vaše. Se vé da, ako takega „monsieur-a cordonnier-a“ ali „tailleur-a“ po napisu nagovoriš, se ti prigodi, da ta „monsieur“ osupne in reče: „herr jott jech versteh se net,“ pa za „bon ton“ je v Berolinu treba nekoliko znati francoski žlobudrati; to kaže, da je človek olikan in „omikan“, ter ga ljudje „respektirajo“. — Da, enaki bedaki smo ravno mi Slovenci; pa hvala Bogu, nemška kultura še ni vse-zveličavna, Nemce zveličava francoska.

O različnih zbirkah in napravah za umetnosti, vednosti itd. nečem pisariti, ker ne bilo bi na mestu, in saj tudi človek o takih stvaréh pravega pojma imeti ne more, ako jih sam in na drobno ne ogleda; zato prijatelj, hajdi v Berolin! To ti morem zagotoviti, da žal ti ne bode; vredne so té stvari, da si jih ogledaš. Truden dolgega gledanja in stanja pri mnogoterih znamenitostih berolinskih, naslonim se pri nekem mramelnem kipu na mostu rečice Sprove (Spree), ktera skoz Berolin miže. Ako človek inači ne vé, na katero stran da teče, vodo gledaje, tega spoznati ne more, rekel bi, da je mlaka v dolgi strugi. Pa vendar kakor je majhna in lena ta voda, tako se nasproti dobro rabi; vse polno je na nji v mestu in zunaj mesta ribških in drugih ladij, in s temi še plavajo primerni parobrodi. Ako Štajarec Sprovo pogledaš, ter se na Dravo zmisliš, milo ti bode pri sercu in reči moraš: Štajarci, krasne in bistre so vaše reke, pa vi ste leni in nemarno ž njimi ravnate. Da bi Berolinčani Dravo imeli, inače bi jo vpotrebili in nosove še bolj ponosni kviško nosili! Drava pa vam teče mimo Maribora in Ptuja brez veče koristi, kakor je tekla pred sto in sto leti.

(Dalje prihodnjič.)

*) Ta časnik veli od besede do besede tako-le: „Die Bildung in Oesterreich, fussend auf deutscher Gelehrsamkeit, habe sich doch so weit eingefressen, um die Konsequenzen des (slov.) Programmes abzuwehren.“ Saj nad tistim „eingefressen“ nihče ne dvomi, prijatelj! Čemu še to zagotavlja?